

OBAVEZNE REZERVE CBBIH I KREDITNI POTENCIJAL BANAKA

CBBIH RESERVE AND BANKS CREDIT POTENTIAL

Ognjen Zupur

ognjen.zupur@gmail.com

Ljubica Tomić

Komisija za hartije od vrijednosti Brčko distrikt BiH

ljubica.tomic@mail.com

APSTRAKT

Ograničenost djelovanja monetarne politike Centralne banke Bosne i Hercegovine putem jedinog instrumenta, obavezne rezerve, jeste razlog opredjeljenja za ovu temu. Korekcije navedenog instrumenta monetarne politike mogu imati različite ciljeve u pogledu kreditnog potencijala i likvidnosti banaka u Bosni i Hercegovini. U tu svrhu je analizirana stopa obavezne rezerve, prosječan saldo računa obaveznih rezervi, naknada na novčana sredstva komercijalnih banaka i implicitna stopa obavezne rezerve, u okviru monetarne politike. Cilj rada bio je sagledavanje uticaja kretanja prosječne stope obavezne rezerve na kreditni potencijal i aktivnosti komercijalnih banaka u Bosni i Hercegovini. Rezultati istraživanja ukazali su da kretanje prosječne stope obavezne rezerve nema uticaja na kreditnu aktivnost komercijalnih banaka u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: obavezne rezerve, kreditni potencijal, monetarna politika, centralna banka.

ABSTRACT

Limited effect of the Central Bank of Bosnia and Herzegovina's monetary policy and its sole instrument, the reserve requirement, is the reason for covering this topic. Corrections of this instrument of monetary policy may have different objectives, regarding the potential credit and liquidity of banks in Bosnia and Herzegovina. For this purpose, the paper analyzes the reserve requirement ratio, the average account balance of required reserves, the compensation funds of commercial banks and the implicit rate of required reserves within the monetary policy framework. The study aims to understand the impact of changes in the average reserve requirement rate upon credit activities of commercial banks in Bosnia and Herzegovina. The survey results indicate that the average reserve requirement ratio has no impact on lending of commercial banks in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: reserve requirements, credit potential, monetary policy, the central bank.

UVOD

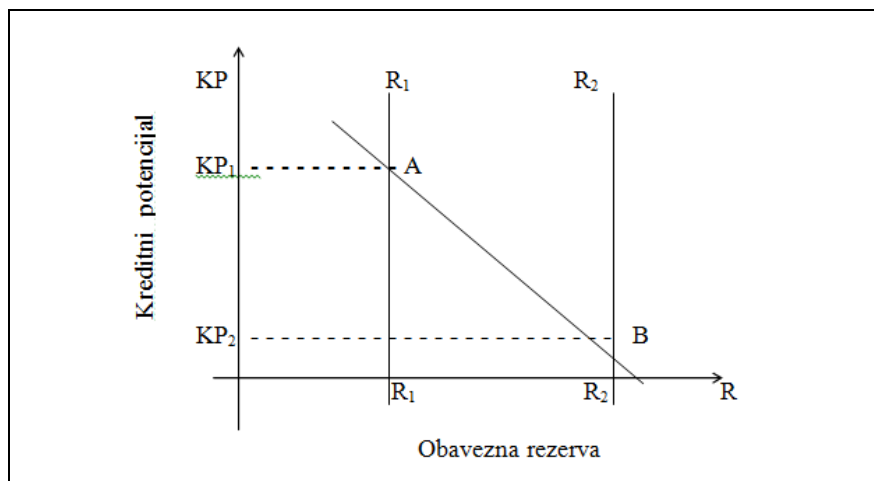
Osnova monetarne politike zemlje jeste uticaj na aktivnosti banaka putem formiranja visine i strukture novčane mase kako bi se regulisala efektivna novčana tražnja. Monetarna politika na taj način postaje izuzetno aktivno sredstvo u vođenju stabilizacione, odnosno konjunkturane politike na finansijskom planu. Kao takva, ona ne podrazumijeva jedinstveni model, te zbog toga model upravljanja monetarnom politikom treba da bude pažljivo izabran i prilagođen. Kako se finansijski sistem svake zemlje konstantno razvija, tako je nužno i da nosioci monetarne politike adekvatno prilagođavaju aktivnosti politike tom sistemu. Monetarna politika Bosne i Hercegovine (BiH), odnosno njena monetarna vlast, zasnovana je na principima valutnog odbora koji predstavlja režim monetarne politike i politike deviznog kursa koji se zasniva na zakonom eksplicitno utvrđenim pravilima. I upravo predmet istraživanja jeste funkcionisanje monetarne politike Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) i njenog osnovnog instrumenta, obavezne rezerve, u režimu valutnog odbora, te uticaj na kreditni potencijal - neiskorištene mogućnosti za razvoj privrede BiH.

OBAVEZNA REZERVA U FUNKCIJI MONETARNE POLITIKE

Obavezna rezerva banaka predstavlja instrument monetarno-kreditne politike i regulisanja koji na direktan ili indirektan način djeluje na bankarske agregate, prije svega na kreditni potencijal banke i njenu likvidnost.

Djelovanje ovog instrumenta monetarne politike sastoji se u tome da poslovna banka mora držati dio svojih depozita na posebnom računu kod centralne banke. Pošto se izdvajanja vrše u određenom procentu, u odnosu

prema tim depozitima banke, stopa obavezne rezerve je funkcija navedenih depozita (Komazec i Ristić, 2011, str. 249). Znači, da se dio depozita po viđenju stavlja van kreditnog potencijala i ne mogu se koristiti za kredite (Kešetović, 2007. str. 157). Obavezna rezerva u SAD je uvedena 1927. godine kao novi instrument monetarne politike koji je kasnije imao široku i opštu upotrebu u gotovo svim zemljama svijeta (Komazec i Ristić, 2010. str. 31). Početna uloga obavezne rezerve se odnosila na dvije funkcije. Prva funkcija je bila zaštita interesa deponenata, dok se druga odnosila na obezbjeđenje likvidnosti banke. Kao instrument monetarne politike i regulisanja u SAD je postala 1933. godine (Komazec i Ristić, 2010. str. 32). U ovom petogodišnjem periodu obavezna rezerva od koncepta likvidnosti prerasta u koncept monetarne kontrole, odnosno, faktor za regulisanje depozitno-kreditne multiplikacije. Danas je ovaj instrument monetarne politike jako važan instrument ekspanzivne ili restriktivne monetarne politike, a efikasna monetarna politika zahtjeva intezivan privredni rast i izvozno orjentisanu privredu (Kešetović, 2007, str. 156). Svoje djelovanje, u stanju depresije, temelji na umanjivanju stope obaveznih rezervi, što vodi povećanju likvidnosti banaka i na taj način im omogućava ekspanziju novca, odnosno, kredita. Sa druge strane, „u vrijeme inflacije, kada privredna aktivnost postaje suviše velika, centralna banka vrši povećanje stope i na taj način utiče na smanjenje kreditnog potencijala banaka. To vodi smanjenju količine kredita, odnosno, novca u opticaju i umiruje inflaciju, koja nastaje kao rezultat pretjerane tražnje“ (Konjhodžić, 1996. str. 122). Dakle, danas je obavezna rezerva banaka u funkciji limitiranja depozitno-kreditne multiplikacije i regulisanja kreditnog potencijala banaka, a sprovodi se promjenama visine stope obaveznih rezervi od strane centralne banke (Slika 1).

Slika 1. Odnos između kreditnog potencijala banke i obavezne rezerve banke

Izvor: Johnson, F., Johnson, R., 1985, p. 197.

Djelovanje obavezne rezerve, kao jakog instrumenta monetarno-kreditne politike, može snažno uticati na kreditni potencijal banaka, a na taj način i na novčanu masu u privredi. Obavezne rezerve su instrument koji značajno limitira proces kreditne multiplikacije, i stvaranja kredita i depozita u procesu multiplikacije. Mnogi ekonomisti su ubjeđenja da je djelovanje ovog instrumenta dosta jače u limitiranju „nevidljivog“ procesa nastanka depozitnog novca, u procesu kreditne multiplikacije, putem „vidljive“ strane, a putem imobilizacije depozita. Zbog učestalih promjena obima ukupnih depozita i ročne strukture depozitnog potencijala radi preliivanja depozita, odnosno, depozita po viđenju u oročene depozite, dolazi i do promjena osnovica za obračun obavezne rezerve.

Što se tiče strukture stope obavezne rezerve, ona može biti: „viša stopa na transakcioni naspram dohodnog novca, viša stopa na dohodni novac naspram transakcionog, te jedinstvene stope na sve depozite“ (Ćirović, 1976, str. 127-151). Uzevši u obzir različite stope obavezne rezerve, konstatuje se da djelovanje stope obavezne rezerve različito utiče na kreditni potencijal. Hamburger (Hamburger, 1970, pp. 32-39) je smatrao da indikatori imaju kritičnu ulogu u transmisiji efekata akcija centralne banke na privredna kretanja.

U uslovima permanentno veće tražnje novca i kredita naspram ponude, za banke i privredu, posebno umanjjenje stope obavezne rezerve od strane monetarnih vlasti ne predstavlja nikakav problem, međutim, problem se javlja kada je potrebno povećati stopu. Rezultat povećanja stope obavezne rezerve jeste povlačenje kredita iz privrede. Razlog tome jeste da banke brže osjećaju povećanje obaveznih rezervi nego

što je njihova mogućnost da povuku dio kredita iz privrede radi usmjeravanja u tako povećanu obaveznu rezervu. U toj situaciji banka može „da smanji raniji visok nivo likvidnih sredstava, da upotrijebi međubankarske pozajmice, i da koriste kredit za likvidnost kod centralne banke“ (Ćirović, 1982, str. 52). Prisutni su i određeni "sporedni" efekti djelovanja ovog instrumenta, kao što su „odražavanje na strukturu izvora kreditnog potencijala, manja ili veća zavisnost banke naspram centralne banke, različito dejstvo po regionima, efekat redistribucionog djelovanja, preliivanja dohotka banaka i centralne banke zbog kamatne razlike itd.“ (Wrightsmann, 1976, str. 286). Nepovoljni udari povećane obavezne rezerve banaka mogu se ublažiti i uvođenjem tzv. marginalnih stopa obaveznih rezervi. Ove stope se „obračunavaju na promjene depozita u određenom vremenskom intervalu, i kao takve mogu varirati u rasponu od 50% do 100% rasta depozita“ (Šojić, 1993, str. 52-62). Navedeni sistem marginalnih stopa jeste u funkciji paralelno sa tradicionalnim sistemom obavezne rezerve, mada nije podesan za svaki bankarski sistem, i zbog toga ga je moguće samo izuzetno koristiti. Obavezna rezerva dosta je izgubila na značaju u razvijenim bankarskim sistemima i uglavnom je alternativa politici otvorenog tržišta (kao pomoćni instrument) koji predstavlja osnovni instrument monetarne regulacije.

MONETARNA POLITIKA I OBAVEZNA REZERVA CBBiH

Monetarna politika Centralne banke BiH (CBBiH) je zasnovana na principima valutnog odbora, saglasno Zakonu o centralnoj banci, usvojenog 1997. godine. Valutni odbor (engl. *currency board*) predstavlja režim monetarne politike i politike deviznog kursa koji se zasniva na zakonom eksplicitno utvrđenim pravilima. Valutni odbor emituje papirni i kovani novac koji se u svakom momentu može konvertovati u rezervnu valutu po fiksnom kursu. Sistem valutnog odbora obezbjeđuje i garantuje da valuta koja se emituje treba da bude konvertibilna po fiksnom kursu. Zbog svoje efikasnosti, valutni odbor je u posljednjih 150 godina primjenjivan u oko 70 zemalja svijeta. Pretežno se uvodio u male zemlje kod kojih su privredni i novčani tokovi bili totalno poremećeni i nisu u mogućnosti da na drugi način uspostave monetarnu stabilnost (Vunjak, Kovačević, 2006).

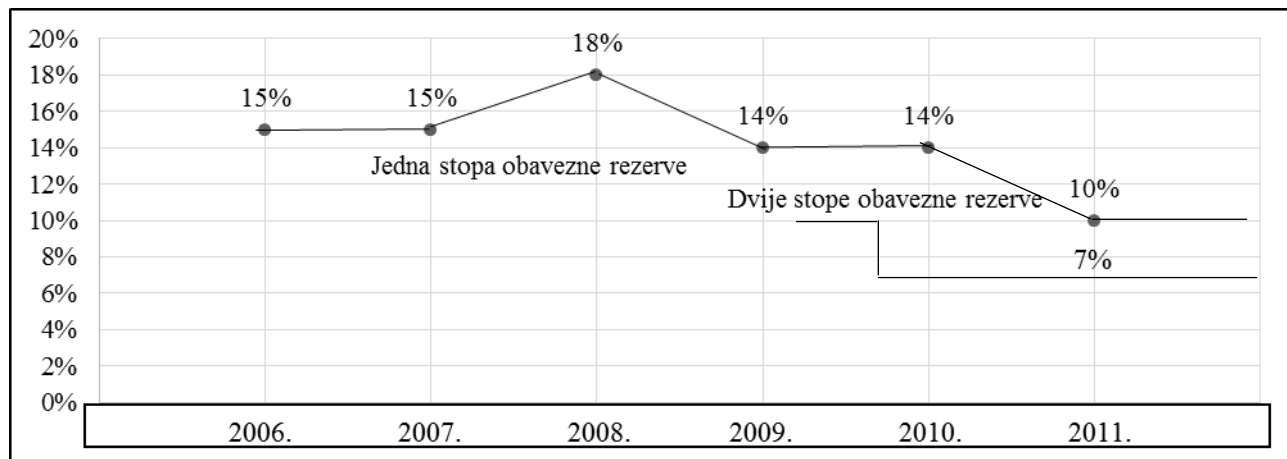
Osnovni instrument monetarne politike CBBiH kojim se utiče na ukupnu stabilnost bankarskog sistema i njegovu likvidnost jeste obavezna rezerva. Obavezna rezerva predstavlja obavezu banaka da na račune koje je CBBiH propisala za ovu namjenu polože određeni iznos sredstva. Ovom instrumentu se pridaje veći značaj kao instrumentu kreditnog regulisanja u razvijenim privredama, a manje kao instrument regulisanja likvidnosti. Obavezne rezerve se održavaju držanjem gotovine ili novčanih depozita kod CBBiH preko njene centrale i glavnih jedinica i obračunavaju se kao prosječne dnevne rezerve. Od 2003. godine gotovina u trezorima banaka je isključena iz obračuna sredstava obavezne rezerve. Obavezna rezerva je, dakle, instrument monetarne politike koji centralna banka koristi u manjem ili većem obimu, u zavisnosti od uslova finansijskog sistema u kojem se primjenjuje. Restriktivnost monetarne politike, primjenom ovog instrumenta, određena je stopom obavezne rezerve, koja može biti jedinstvena ili diferencijalna, te bazom na koju se stopa primjenjuje. U tom smislu, obavezna rezerva u BiH obračunava se na depozite i pozajmljena sredstva banke. Bez obzira na valutu u kojoj su izraženi, depoziti i pozajmljena sredstva zajedno čine osnovicu za obračun obavezne rezerve (Kozarić, 2007, str. 74).

Promjenama stope obavezne rezerve utiče se na smanjenje ili povećanje kreditnog potencijala poslovnih banaka i povlačenje, odnosno kreiranje likvidnosti banaka. Do promjene u kvantumu obaveznih rezervi koje komercijalne banke drže kod centralne banke može doći po dva osnova. Prvo, kvantitativnom promjenom bilansnih kategorija na koje se primjenjuje stopa dolazi do adekvatnih promjena u masi obaveznih rezervi, a da je pri tome nepromijenjena stopa obavezne rezerve. Dosad analizirani slučajevi promjena kreditnog potencijala polazili su od pretpostavke nepromijenjene stope obavezne rezerve.

Drugo, do promjene kreditnog potencijala može doći i u slučaju da ne dođe do promjene u bilansnim agregatima, što se postiže varijabilnošću stopa obaveznih rezervi (Krstić, Živković i Stankić, 2004. str. 109). Prema tome, pri nepromijenjenom nivou depozitnog potencijala komercijalnih banaka, njihov kreditni potencijal će se mijenjati zavisno od promjene stopa obaveznih rezervi. Pri tome treba imati u vidu da se najčešće primjenjuju dvije stope obaveznih rezervi.

Od 2009. godine, a prema odluci iz decembra 2008. godine (CBBiH, 2008, str. 58), i CBBiH uvodi diferenciranu stopu obavezne rezerve na depozite komercijalnih banaka. Tako se na kratkoročne depozite i

pozajmljena sredstva (npr. 5.000 KM) primjenjuje viša stopa od $r_1 = 14\%$, a na dugoročne depozite i pozajmljena sredstva (npr. 5.000 KM) primjenjuje se manja stopa od $r_2 = 7\%$, što daje ukupnu masu obaveznih rezervi od 1.050 KM. Ukoliko se npr. stopa r_1 poveća na 18%, a r_2 na npr. 10%, dobiće se ukupna masa obaveznih rezervi od 1.400 KM. Srazmjerno povećanju obavezne rezerve (za 350 KM) smanjiće se kreditni potencijal. Suprotno od toga, smanjenje stope obavezne rezerve izazvalo bi srazmjerno povećanje kreditnog potencijala komercijalne banke. Kretanje stope obavezne rezerve CBBiH prikazano je na slici 2.

Slika 2. Kretanje stope obavezne rezerve (%)

Izvor: CBBiH, 2011, 53. Godišnji izvještaj, Sarajevo, CBBiH.

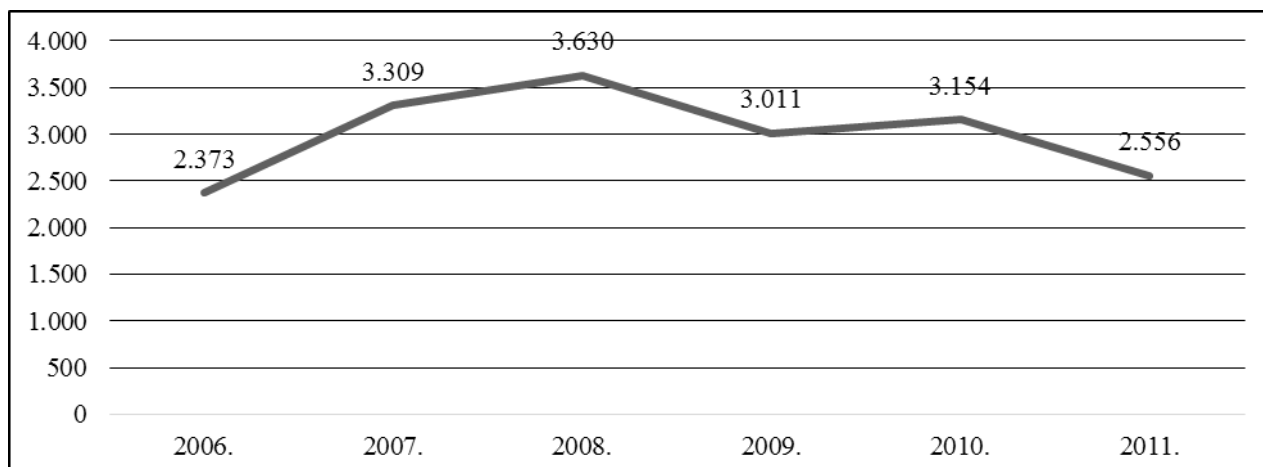
Ekspanzija bankarskih kredita u prošlosti (2005. godine stopa je povećana sa 10% na 15%) predstavljala je jedan od osnovnih razloga za povećanje stope obavezne rezerve (CBBiH, 2006, str. 47). Navedenu stopu u 2006. godini CBBiH nije mijenjala jer je došlo do stabilizacije bankarskih kredita. Krajnji cilj mjera monetarne politike i mjera entitetskih agencija za bankarstvo u pogledu izloženosti deviznom riziku i riziku likvidnosti, jeste stabilizacija kredita u ukupnom iznosu. Takođe, 2007. godine, prema Godišnjem izvještaju (CBBiH, 2007, str. 50) stopa obavezne rezerve CBBiH se nije mijenjala i iznosila je 15%, ali je Upravni odbor CBBiH u 2007. godini odlučio da poveća stopu obavezne rezerve u narednom periodu za 3%. Osnovni razlog u povećanju stope obavezne rezerve sa 15% na 18% Upravni odbor je našao u ponovnoj kreditnoj ekspanziji, koja se ovom mjerom nastojala usporiti. U 2008. godini stopa obavezne rezerve CBBiH mijenjala se dva puta sa različitim ciljevima (CBBiH, 2008, str. 58). Prva promjena odnosila se na mjeru za usporavanja kreditne ekspanzije, da bi u drugoj polovini iste godine došlo do značajne stagnacije kreditne aktivnosti banaka, zbog raznih okolnosti (uticaj ekonomske krize itd.), te je, u skladu sa tim, donesena i druga mjera. Dakle, prva mjera se odnosila na povećanje stope za 3%, a druga mjera se odnosila na smanjenje stope obavezne rezerve za 4% (oktobar). Takođe, Upravni odbor je donio odluku o uvođenju diferencirane stope obavezne rezerve na depozite komercijalnih banaka koja je stupila na snagu 1. januara 2009. godine (CBBiH, 2009, str. 57).

Odluka Upravnog odbora (Ibid, 2009, str. 57) je imala za cilj da se oslobode dodatna likvidna sredstva za banke i na taj način podstakne veća kreditna aktivnost sa mogućim pozitivnim uticajem na privredne aktivnosti u BiH. Ovom odlukom uvedene su dvije stope, i to: stopa obavezne rezerve na depozite oročene do jedne godine iznosi 14%, stopa obavezne rezerve na depozite oročene na period duži od jedne godine, smanjuje se za 4%, tj. sa 14% na 10%. Navedena odluka je imala pozitivne rezultate u pogledu likvidnosti banaka, ali je, bez obzira na pozitivnu stranu ove mjere, Upravni odbor iste godine donio još dvije dodatne mjere iz ovog segmenta monetarne politike.

Što se tiče prve mjere, stopa obavezne rezerve na oročene depozite na period duži od jedne godine smanjena je za 3%, a druga mjera se odnosila na isključenje depozita vlada namijenjenih razvojnim programima iz osnovice za obračun obavezne rezerve. U 2010. godini visina stope ostala je na istom nivou 14% i 7% (CBBiH, 2010, str. 50), dok je u 2011. godini smanjena stopa za kratkoročne depozite i pozajmljena sredstva na 10%, a za dugoročne depozite i pozajmljena sredstva ostala na istom nivou 7% (CBBiH, 2011, str. 52).

Zbog nedovoljno razvijenog međubankarskog novčanog tržišta jedan od osnovnih načina upravljanja likvidnošću od strane banaka jeste držanje sredstava na rezervnim računima preko iznosa neophodnih za

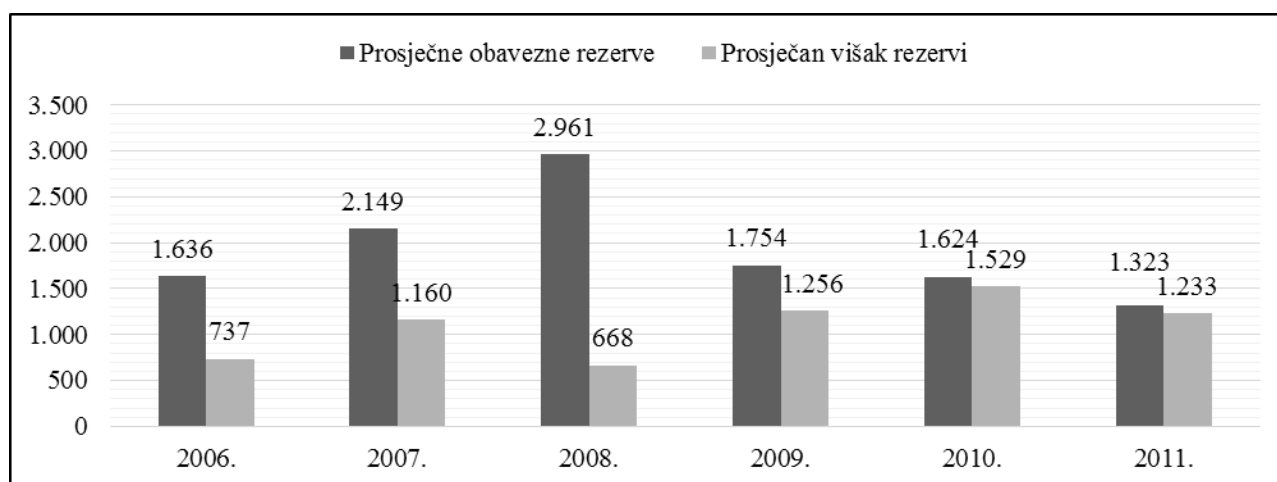
ispunjavanje obavezne rezerve. Na slici 3 prikazan je prosječan saldo računa obavezne rezerve koje komercijalne banke drže na računu CBBiH.

Slika 3. Prosječan saldo računa obavezne rezerve (milioni KM)

Izvor: CBBiH, 2011, 53. Godišnji izvještaj, Sarajevo, CBBiH.

Iz Godišnjeg izvještaja CBBiH (CBBiH, 2011, str. 53) može se zapaziti da je prosječan iznos ukupnih sredstava koje banke drže na računu rezervi kod CBBiH na kraju 2006. godine iznosio 2,4 milijarde KM. U 2007. godini, stopa obavezne rezerve se nije mijenjala a saldo na računu rezerve kod CBBiH je povećan i iznosio 3,3 milijarde KM. U 2008. godini je došlo do porasta stope obavezne rezerve na 18% i na osnovu toga prosječan saldo računa rezerve povećan je i iznosio je 3,6 milijarde KM na kraju godine. Godinu 2009. obilježilo je smanjenje stope obavezne rezerve za 4%, i stanje na računu rezerve kod CBBiH je umanjeno. Prosječan saldo računa obavezne rezerve koje su banke držale u 2009. godini bio je oko 3 milijarde KM, i manji je za 620 miliona KM, dok je saldo prosječne obavezne rezerve uvećan u 2010. godini. Godina 2011. donosi novi pad prosječnog salda računa obavezne rezerve (2.556 miliona KM) koji je uzrokovan smanjenjem stope za kratkoročne depozite i pozajmljena sredstva od strane CBBiH. Slika 4 pokazuje kretanje prosječne obavezne rezerve i prosječan višak rezervi koje komercijalne banke drže na računu CBBiH.

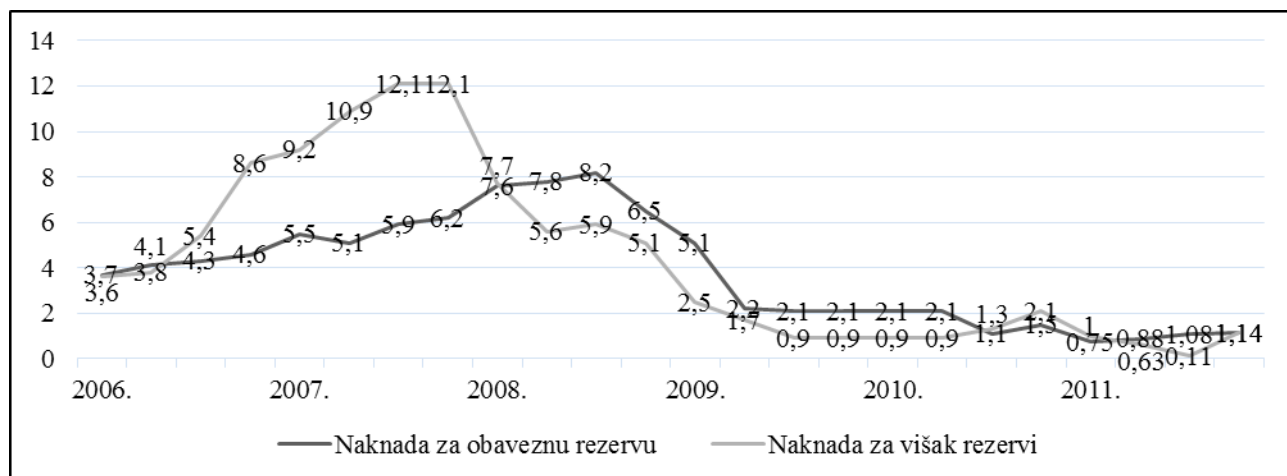
Slika 4. Prosječne obavezne rezerve i prosječan višak rezervi (milioni KM)

Izvor: CBBiH, 2011, 53. Godišnji izvještaj, Sarajevo, CBBiH.

Na slici 4 predstavljeno je i kretanje viškova rezervi koje komercijalne banke drže na rezervnom računu preko iznosa neophodnog za ispunjavanje obavezne rezerve. Uzevši u obzir nerazvijenost međubankarskog novčanog tržišta, ovaj vid investicija predstavlja jedan od osnovnih načina upravljanja likvidnošću od strane poslovnih banaka. Može se uočiti da je povećanje stope obavezne rezerve sa 15% na 18% u 2008. godini, kada je dio likvidnih sredstava iznad obavezne rezerve postao sastavni dio obavezne rezerve, dovelo do pada prosječnog viška rezervi a rasta prosječnih obaveznih rezervi. Primjetno je da je došlo do smanjenja

sredstava u 2009. godini koje banke drže na ime održavanja obavezne rezerve (smanjena je stopa sa 18% na 14%), te da je, sa druge strane, došlo do povećanja viška rezervi. Razlog tome pronalazi se u činjenici da su banke u 2009. godini plasirale slobodna sredstva vrlo oprezno, odnosno da su uvažavale sve aspekte rizika, te da su u nedostatku kvalitetnih plasmana banke držale svoja slobodna sredstva na računu rezervi kod CBBiH. Prosječna sredstva iznad obavezne rezerve u 2010. godini su, takođe, rasla zbog nemogućnosti kvalitetnijih plasmana banaka. U 2011 godini je došlo do smanjenja prosječnog salda na računu obaveznih rezervi i viška rezervi (CBBiH, 2011, str. 53).

Politika naknade CBBiH podrazumijeva politiku prema novčanim sredstvima (obavezne rezerve i višak iznad obaveznih rezervi), odnosno, naknadu koja se obračunava po određenoj stopi na pomenute rezerve i sama visina stope naknade na novčana sredstva utiče na strukturu aktive bilansa stanja komercijalnih banaka. Mada višak rezervi ulazi u raspoloživi kreditni potencijal komercijalnih banaka, banke svoje rezerve likvidnosti drže na računu rezervi koji imaju otvoren kod CBBiH i na koje dobijaju određenu naknadu. Ta naknada je jednaka ponderisanoj sredini kamatnih stopa koje, u periodu održavanja obavezne rezerve, na tržištu ostvari CBBiH na depozite investirane do mjesec dana. Približno simetričan nivo te stope, na ove plasmane, za banke u suštini predstavlja plasmane bez rizika i predstavlja podsticaj držanju sredstava na računu rezervi CBBiH. Na slici 5 prikazano je kretanje naknade CBBiH na sredstva banaka.

Slika 5. Naknada CBBiH na novčana sredstva banaka (milioni KM)

Izvor: CBBiH, 2011, 53. Kvartalni bilten, Sarajevo, CBBiH.

Najveća naknada od 8,2 mil. KM, na držanje obaveznih rezervi, isplaćena je od strane CBBiH u trećem kvartalu 2008. godine (CBBiH, 2008, str. 60). Razlog tome je povećanje obavezne rezerve CBBiH uzrokovanog rastom osnovice, odnosno stope obavezne rezerve za 3%. Za držanje viška sredstava najviša naknada od 12,1 mil. KM isplaćena je u trećem i četvrtom kvartalu 2007. godine jer je došlo do naglog skoka viška rezervi. Odlukom iz aprila 2009. godine (CBBiH, 2009, str. 58), CBBiH je promijenila stope naknade koje isplaćuje bankama i umjesto dotadašnjih 1%, naknada na obavezne rezerve isplaćivala se po stopi od 0,5%. Naknada na višak sredstava, po stopi koja je jednaka ponderisanoj sredini kamatnih stopa koje u datom periodu održavanja na tržištu ostvari CBBiH na depozitne investicije do mjesec dana. Način obračuna naknade bankama promijenio se 1. jula 2010. godine. Stopa naknade na iznos obavezne rezerve se obračunava na osnovu prosjeka kamatne stope koju je u istom periodu ostvarila CBBiH na „overnight” depozite, dok je stopa naknade na iznos sredstava iznad obavezne rezerve ostala nepromijenjena (CBBiH, 2011, str. 54).

UTICAJ STOPE OBAVEZNE REZERVE CBBiH NA KREDITNI POTENCIJAL BANAKA

U uslovima funkcionisanja valutnog odbora i finansijski relativno nerazvijenog tržišta u BiH, obaveznom rezervom ostvaruje se monetarna kontrola, odnosno, kontrola kreditnog potencijala i likvidnosti banaka.

Regulisanje obavezne rezerve se može definisati kao mjera kojom se od komercijalnih banaka zahtijeva da određeni dio svog portfolia drže u novcu kod centralne banke (Bajraktarović, 2010. str. 152). Sa druge strane, kreditna politika predstavlja najvažniji dio poslovne strategije banaka u BiH, čiji je cilj da, ukoliko je

ostvorena likvidnost, utiče na zadovoljenje legitimne tražnje privrede za kreditima na tržištu. A tok formiranja novčane mase ukazuje da su kreditni plasmani glavni kreatori formiranja novčane mase (Vunjak, Kovačević, 2006. str. 62). Prije izbijanja svjetske ekonomske krize ubrzani kreditni rast je bio glavna karakteristika bankarskog sektora BiH. Brza kreditna ekspanzija rezultat je kombinacije faktora na strani ponude i potražnje. Obnovljene i banke sa jakim kapitalom nastojale su se što bolje tržišno pozicionirati privlačenjem klijenata (privrede i stanovništva) koji su imali potrebu za finansiranjem putem kredita komercijalnih banaka. Banke sa dozvolom nadležne agencije za bankarstvo za obavljanje poslova dužne su da na računu rezervi drže sredstva radi ispunjavanja obavezne rezerve u nivou i na način utvrđen odlukom CBBiH, a na osnovu propisane stope obavezne rezerve na iznos depozita i pozajmljenih sredstava. Uticaj stope obavezne rezerve CBBiH na kreditni potencijal banaka u BiH predstavljen je u Tabeli 1.

Tabela 1. Uticaj stope obavezne rezerve CBBiH na kreditni potencijal banaka (milioni KM)

Opis	2006.	2007.	2008.		2009.	2010.	2011.
Stopa obavezne rezerve	15%	15%	18%	14%	14%	14%	10%
					10%	7%	7%
1. Prosječna osnovica za obračun	10.906	14.328	17.320		16.194	15.618	15.392
2. Obavezna rezerva (prosječna)	1.636	2.149	2.961		1.754	1.624	1.323
Razlika (1 – 2)	9.270	12.179	14.359		14.440	13.994	14.069
Višak iznad obaveznih rezervi (prosječan)	737	1.160	668		1.256	1.529	1.233

Izvor: CBBiH, 2011, 53. Godišnji izvještaj, Sarajevo, CBBiH.

Kreditna ekspanzija i stalni rast ukupnih kredita je pokazatelj rasta obima poslovanja banaka u 2007 i 2008. godini. Krediti privrednim subjektima imali su različito učešće u strukturi ukupnih kredita. Tako su sa 44,1% u 2006. godini, preko 42,2% (CBBiH, 2006, str 48) u 2007. godini, krediti privrednim subjektima narasli na 46,3% u 2008. godini (CBBiH, 2008, str. 60). Promjene stope obavezne rezerve CBBiH karakteristika je 2008. godine, što se odražavalo na kreditni potencijal i likvidnost banaka. Dakle, usporavanje velike kreditne ekspanzije zahtijevalo je povećanja stope obavezne rezerve, da bi u drugoj polovini iste godine došlo do značajne stagnacije kreditne aktivnosti banaka usljed mjera i uticaja ekonomske krize. U skladu sa tim, smanjena je stopa za 4%, čime se povećao kreditni potencijal i likvidnost banaka, međutim to nije doprinijelo rastu kreditne aktivnosti. Stagnacija kreditne aktivnosti je efekat krize iz 2008. godine, koji se odražavao do kraja 2011. godine, bez obzira na to što se kreditna aktivnost počela oporavljati usljed kontrakcije tržišta u 2009. godini.

ZAKLJUČAK

Obavezna rezerva CBBiH, kao dio aktive koji nije aktivan, ima dvije operativne uloge: regulisanje likvidnosti banaka i djelovanje na ekonomsku aktivnost putem ponude kredita. Iz sprovedene analize utvrđeno je da je zbog ekonomske krize i nedostatka novca CBBiH uvela diferenciranu stopu obavezne rezerve na depozite komercijalnih banaka. Cilj je bio da se oslobode dodatna sredstva za banke i na taj način podstakne veća kreditna aktivnost sa pozitivnim uticajem na privredne aktivnosti u BiH. Međutim, nije postojala nikakva garancija da će banke u tom slučaju povećati kreditnu aktivnost, što potvrđuje stagnacija kreditne aktivnosti u posljednje dvije godine. Da banke nemaju novca, smanjivanje obaveznih rezervi bi vjerovatno doprinijelo rastu kreditne aktivnosti. Međutim, banke imaju novca (dokaz su višak rezervi kod CBBiH) ali ga ne ustupaju privredi. Razlog je jednostavan, ekonomska kriza, povećan rizik koji proizilazi iz plasmana, velika zaduženost privrede, usporavanje privrednih aktivnosti, fokus na likvidnost, smanjene potrošnje itd.

Zbog toga banke u nedostatku kvalitetnih plasmana (izuzev pomaka u investicijama u HOV) drže slobodna sredstva na rezervnom računu preko iznosa obavezne rezerve, koji je u konstantnom porastu. Neosporna je činjenica da privredi u BiH nedostaje novčanih sredstava, te da CBBiH smanjivanjem stope obavezne rezerve nastoji da doprinese likvidnosti i rastu kreditne aktivnosti komercijalnih banaka, koje iz mnoštva razloga slobodna sredstva drže u vidu viška rezerve kod CBBiH umjesto da ga plasiraju deficitarnom

sektoru. Smanjenje stope obavezne rezerve CBBiH nema uticaja na ponudu novca, jer komercijalne banke ionako imaju neplisirani višak sredstava u svojoj aktivi. Ali, ne samo u monetarnom smislu, nego i ekonomskom odluka nema efekta jer neće doći do rasta kreditnih aktivnosti niti će doći do promjena kamatnih stopa.

LITERATURA

- [1] Komazec, S., Ristić, Ž. (2011). *Monetarna ekonomija i bankarski menadžment*, Etno Stil, Beograd.
- [2] Kešetović, I. (2007). *Monetarne finansije*, Ekonomski fakultet, Sarajevo.
- [3] Komazec, S., Ristić, Ž. (2010). *Međunarodno bankarstvo i institucionalni investitori*, Etno Stil, Beograd.
- [4] Konjhodžić, H., (1996). *Monetarna znanost*, Logos, Split.
- [5] Johnson, F., Johnson, R. (1985). *Commercial Bank Management*, The Dryden Press, New York.
- [6] Ćirović, M. (1976). *Strategija monetarnog rasta*. Beograd, Finansije br. 3-4, str. 127-151.
- [7] Hamburger, J. (1970). *Indicators of Monetary Policy, The Arguments and the Evidence*, American Economic Reveiw, str. 32-39.
- [8] Ćirović, M. (1982). *Novac i stabilizacija*, Savremena administracija, Beograd.
- [9] Wrightsman, D. (1976). *An Introducon to Monetary Theory and Policy*, The Free press, New York.
- [10] Šojić, M. (1993). *Eskontna stopa i monetarna regulacija*, Beograd, Finansije br. 1-2, str. 52-62
- [11] Vunjak, N., Kovačević, Lj. (2006). *Bankarstvo: bankarski menadžment*, Ekonomski fakultet, Subotica.
- [12] Kozarić, K., (2007). *Modeli monetarne politike sa osvrtom na valutni odbor Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, CBBiH.
- [13] Krstić, B., Živković, A., Stankić, R. (2004). *Bankarsko poslovanje i platni promet*, Ekonomski fakultet, Beograd.
- [14] CBBiH. (2008). *Godišnji izvještaj*, Sarajevo, CBBiH.
- [15] CBBiH. (2006). *Godišnji izvještaj*, Sarajevo, CBBiH.
- [16] CBBiH. (2007). *Godišnji izvještaj*, Sarajevo, CBBiH.
- [17] CBBiH. (2009). *Godišnji izvještaj*, Sarajevo, CBBiH.
- [18] CBBiH. (2010). *Godišnji izvještaj*, Sarajevo, CBBiH.
- [19] CBBiH. (2011). *Godišnji izvještaj*, Sarajevo, CBBiH.
- [20] CBBiH. (2011). *Kvartalni bilten*, Sarajevo, CBBiH.
- [21] Bajraktarović, L. (2010). *Monetarno-kreditni i devizni sistem*, Univerzitet Singidunum, Beograd.